

Особености на монетаризма спрямо кейнсианството

01. Въведение

От началото на 70 те години в световната икономическа теория започва все по-честа да се изтъква необходимостта от нови идеи, които да поставят мисленето в съответствие с икономическата действителност. Все по-често в споровете надделява убеждението, че кейнсианската доктрина не е способна да осигури безкризисно развитие на икономиката, че кейнсианските инструменти макар и широко използвани, не премахват инфлацията, безработица и икономическите смущения, които съпътствуват световната икономика години наред.

01.01 Кейнсианството през 70те-80те год

За да се наложи обаче дадена школа не са необходими само нови идеи, нови предложения. Необходимо е прилагането на такава концепция, която макар и съвременна, да не скъсва с миналото, т.е. в корена на новото мислене да стоят велики предшественици. Следователно с преустройството на икономическата теория е трябвало да се заеме с тази школа, която има не само теоретически корени но и изтъкнати представители днес.

За борбата срещу кейнсианството през 70те и 80те години е било повече от необходимо да се смени начина на мислене и действие. А икономистите, които са били ангажирани да внесат кардинални промени в икономическата теория добре разбират каква доктрина да е водеща в стопанския и политическия живот. Още по-силно важи за тези, които вече четвърт век се стремят към подобна цел.

- Кейнсианската концепция съдържа два основни момента критика на някои основни хипотези на класицизма и представяне механизма на функциониране на съвременната икономика.

- Причините според Кейнс идват от това, че според него е погрешно да се залага на лихвения процент като инструмент за балансиране на спестяванията и инвестициите, тъй като зад тях стоят различни фактори. На второ място според него проблемите идват от това, че цените и заплатите са загубили своята гъвкавост, станали са нееластични в низходящо направление, не падат, както изисква депресионната ситуация.

- Според кейнсианството, съвсем ясно е, че който иска промени трябва да се нареди в редиците на монетаризма.

01.02 Монетаризъм

Монетаристите са стар и упорит противник на кейнсианството. Когато гласовете за проврат в икономическата наука стават много и идват от всички краища на света, те разбират, е дошъл техният час.

Монетаризмът има всички данни и качества, за да се излезе на върха на световната стопанска теори: теоретическа основа – старата количествена теория за парите и представители през 50те години и днес (М.Фридман, Д.Патинкин, Ф.Кейгън, А.Шварц, К.Брунер, А.Мелтцер и др.)

02. Еволюция на монетаризма

Еволюция на монетаризма по същество е еволюция на идеите и постановките на М.Фридман. Водач на чикагската школа, носител на Нобелова награда за

икономика (1976 г.) М. Фридман остава най-изтъкнатият представител на американския неолберализъм. С неговото име се свързват повече от промените в паричната политика на всички консервативни правителства в света през 80 те години.

Монетаризмът се основава като класицизъм – на частното предприемачество, свободния пазар и гъвкавостта на цените, на ненамесата на държавата в икономиката, на количественото управление на размяната и на хипотезата, че скоростта на паричното обръщение е константна. Механизмът според монетаристите – е следният: паричното предлагане влияе върху съвкупното търсене и съвкупните разходи. Ефектът на тази зависимост се проявява в кратък срок. В дългосрочен период икономиката се движи към потенциалния обем на производство въз основа на автоматичното действие на пазарно-конкурентните и не е необходима намесата на държавата. Нещо повече счита се, че намесата на държавата в икономиката пречи на действието на пазарните механизми и ефектът и обикновено се проявява със закъснение, когато ситуацията в икономиката вече изисква други решения. По тази причина монетаристите са против кейнсианската дискриционна политика и са за функционирането на икономиката само при определени правила

03. Монетариска доктрина – основна цел

В монетариската доктрина всичко е подчинено на една основна цел – налагането на парите и паричната политика като решаващо и най-ефективно средство за ръководене на пазарното стопанство.

Нейното реализиране обаче не може да се осъществи без обезпечаване на всички условия за възвръщане на икономическата и политическа свобода на индивидите и частните компании и без ограничаване на държавното присъствие в икономиката. Във връзка с това антиетичните нюанси на теоретическите изследвания на монетаристите са ориентирани към доказване на факта, че капиталистическата икономическа система има свои „естествен път“ на развитие, който се направлява от свободно действащите пазарни сили, който благодарение на системата на свободните цени, подпомага икономическите агенти при вземане на правилни решения. Всички явления от труда на инфлацията, безработицата и други диспропорции са закономерни и случайни и се дължат на неправилните действия на държавата.

Особено тежко се отразяват на пазарната икономика ограниченията, които държавата упражнява върху индивидите. Тези ограничения са свързан с плащането на данъците, таксите, фиксирането на цените и преди всичко с намесата на държавата в производствените процеси.

Естествено М.Фридман иска не само просто ограничаване на държавното влияние. Компетентността на държавата – пише М.Фридман трябва да бъде ограничена. Нейна съществена функция е да защитава нашата свобода от външни и вътрешни неприятели, да уважава частните контакти и да насърчава конкуренцията. Само освобождаването на икономическите агенти /фирмите и индивидите/ от ограниченията на държавата може да отвори пътя към изграждане на икономика, в която конкурентните пазари ще бъдат най-доброто средство за трансформиране на индивидуалните интереси в колективни интереси. Това освобождаване може да бъде обезпечено след преустройството на държавния апарат.

Според М.Фридман държавата или правителството са длъжни да провеждат политика, осигуряваща свобода на стопанската дейност и направляваща „икономическата и социална игра“ на членовете на свободното общество, но без да се намесват в играта. Всички останали функции на държавата трябва да се сведят до обезпечаване безопасността на гражданите. На тази основа водачът на монетаристите предлага премахването не само на кейнсианската система за регулиране и планиране но и държавните програми за социално осигуряване, медицинското обслужване и жилищно строителство.

Представителите на Чикаго от всички поколения винаги добре са осъзнавали факта, че монетаризмът може да бъде водеща доктрина, само ако бъде детронирано кейнсианството. Затова не е случайно, че всички причини за неравновесията в световната икономика те приписват на системата за държавно регулиране. М.Фридмант се заема с внасянето на корекции „погрешните разбирания“ на английския лорд за ролята на потребителите и „несъвършенството“ на концепцията за поведение на предприемачите при инвестиране на концепция, която пренебрегва значението на очакванията /предвижданията/. Именно по тази причина кейнсианската теория не е могла да оцени същественото място, което заемат потребителите в изготвянето на стопанските решения. В държавната система пише М.Фридман – потребителите нямат избор. Техните интереси до значителна степен се пренебрегват.

04. Съпоставка между Дж.Кейнс, М.Фридман

За разлика от Дж.Кейнс, М.Фридман обосновава и доказва решаващата роля на потребителите, които действували спрямо своите предвиждания и очаквания за бъдещите събития. Според него кейнсианската политика за конюктурно стабилизиране е неефикасна по две съображения:

- От една страна, поради факта, че манипулирайки с лихвения процент, данъците и кредита или разходите, държавата предизвиква изцяло механично въздействие върху стопанския механизъм и
- От друга страна, защото именно в резултат на конюктурно стабилизиране, очакванията на икономическите агенти се модифицират, а това поставя под съмнение точността на взетите от тях стопански решения.

На тази основа се стига до извода, че практикуването на кейнсианска регулативистка политика създава всички условия за дестабилизиране на икономиката.

Истинското значение на държавата и държавното регулиране М.Фридман вижда единствено в осигуряването на строг контрол върху паричната маса. При това монетаристкото виждане за икономическата система изцяло се покрива с констатацията на М. Фридман, че икономическата всъщност е една вселена, в която милионите индивиди и домакинства непрекъснато „фабрикуват“ своите „индивидуални“ планове на живот. „Тези „жизнени планове“ обуславят всички механизми на производството и разпределението и направляват дейността на стопанските субекти. Фабрикуването на жизнените планове обаче може да стане на основата на паричната оценка на бъдещите явления и процеси. Така парите стават определящ елемент в поведението на икономическите агенти. Парите лежат в основата на пресмятанията и предвижданията в една „система на несигурност“ каквато е икономиката и те трябва да направляват очакванията на индивидите. Именно парите могат да направляват съвкупността от

индивидуалните очаквания и планове за бъдещото развитие на нещата съпоставими.

Това състояние на нещата показва, че теоретическия фундамент, върху който се разгръща и популяризира съвременния монетаризъм се състои от няколко осъвременени и вулгаризирани постановки на политическата икономия от XIX век, подплатени с апология на парите като решаващо средство за стабилност в развитието на икономиката. Става дума в това, че:

Първо: Монетаристките идеи се развиват на базата на основните постулати на икономическия либерализъм за икономика без държава, за доминиращата роля на частния сектор и пазарната конкуренция. Но за разлика от тези постановки на класическата политическа икономия М.Фридман и неговите последователи не могат напълно да се откажат от услугите на държавата, поне що се касае до това, че именно тя е институцията която може да има поглед и да контролира измененията на паричната маса в обръщение. С две думи, монетаристката концепция отрича държавната намеса в икономиката, отрича държавното регулиране. Но когато става дума за интересите на частното стопанство, тогава именно държавната парична политика трябва да дава необходимата информация за настъпващите събития. Накратко монетаризмът пледира за ограничаване на държавната намеса във всичко с изключение на парите.

Второ: Фридманският монетаризъм абсолютизира ролята на индивида и неговото поведение при изготвянето на икономическите решения, с което „патентова“ като необходима съставка на своята доктрина и някои елементи от теорията на австрийската субективна школа. Нещо повече, субективното начало при новите виждания на последната генерация монетаристи /анархо-либералити/ довежда до пълно абсолютизиране на индивида и неговата роля. В това отношение особено ентусиазирано се изказва синът на М.Фридман, Д.Фридман /професор в Сан Франциско/.

Трето: В обкръжението на несигурност, което е типично за пазарната икономика, и с което се съобразява всеки съвременен икономист, монетаризмът вкарва в своите теоретически постановки и някои от законите на теорията на вероятностите. Става дума за ролята на предвижданията – рационалните очаквания – в изготвянето на икономическите решения.

Така при този пъстър творчески фундамент, манипулирайки с най – популярната в света икономическа категория парите - монетаризмът успя да завладее световната икономическа мисъл и да вдъхне „надежда“ на научните течения, и школи, който симпатизират и вярват на консервативните политически партии.

05. Извод

За да вкарат яснота в битката, монетаристите приемат скоростта на обръщение на парите за стабилна, докато кейнсианците не я виждат като такава. Не е чудно, че монетаристите схващат паричното предлагане като най важния педал в „автомобила“ на правителството, докато кейнсианците превъзнасят фискалната политика, кейнсианците дори смятат, че монетарната политика е най важната политика, за да съществува една икономика.

Търсенето на пари е стабилно твърди Фридман, защото зависи от дългосрочните фактори такива, като здраве, образование и доходи, който отделни човек очаква да има през целият си живот.